

O‘ZBEK TO‘Y MAROSIM FOLKLORI VA UNING TADQIQI

Kasimova Zuxraxan Fatxiddinovna,

ADPI katta o‘qituvchisi,

+99897 9963050

zkasimova1972@gmail.com

ANNOTASTIYA

Ushbu maqolada o‘zbek to‘y marosim folklori janrlari dastlab XI asrning yirik tilshunosi Mahmud Koshg‘ariy tomonidan yozib olinganligi, keyinchalik to‘y marosim qo‘shiqlari borasidagi mulohazalar A.Navoiy asarlarida qayd etilganligi haqida bayon etilgan. XX asr boshlarida ham mamlakatimizga turli missiyalar bilan kelgan sayyohlar, etnograflar tomonidan to‘y marosimlari, o‘zbek nikoh to‘ylari va oila instituti mohiyati tomonidan o‘rganilganligi va natijada, o‘zbek to‘y marosimlari folklori materiallarini yozib olish zarurati kun tartibiga qo‘yilganligi, o‘zbek to‘y marosimlari folklori XX asrning ikkinchi yarmidan o‘rganila boshlaganligi to‘g‘risida fikr yuritildi. Dastlabki monografik tadqiqot M.Alaviya tomonidan amalga oshirilganligi, shuningdek XX asrning oxirlari va yangi asrga kelib o‘zbek folklorshunoslari tomonidan to‘y marosim folklori materiallarini, janrlari va lokal belgilari kesimida tadqiq etganliklari haqida so‘z yuritildi.

Kalit so‘zlar: to‘y, folklor, marosim, nikoh, oila, qo‘shiq, janr, tadqiqot, lokal belgilar.

АННОТАЦИЯ

В этой статье узбекские фольклорные жанры тоя маросим были впервые записаны Махмудом Кошгари в XI веке, а позднее были записаны произведения тоя маросим кошикали мулохазалар А.Навои. В начале XX века туристы, приезжавшие в нашу страну с различными миссиями, этнографы, узбекская церемония бракосочетания и нефтяной институт были

организованы по сути, и в результате были записаны фольклорные материалы узбекского тоя маросимлари. Упоминаются первое монографическое исследование, проведенное М.Алавией, а также исследования XX века и нового поколения узбекских фольклористов о фольклорных материалах, жанрах и местной символике.

Ключевые слова: Свадьба, свадебный обряд, фольклор, народное творчество, обряд, церемония, венчание, семья, семейные отношения, песня, жанр, исследование, локальные особенности, признаки.

ABSTRACT

This article discusses that the genres of Uzbek wedding ceremony folklore were first documented by the prominent 11th-century linguist Mahmud al-Kashgari. Subsequently, reflections on wedding songs were noted in the works of Alisher Navoi. In the early 20th century, various travelers and ethnographers visiting our country conducted studies on wedding ceremonies, Uzbek marriage celebrations, and the institution of the family. As a result, the necessity to record materials on Uzbek wedding ceremony folklore was recognized and placed on the research agenda. Systematic studies of Uzbek wedding ceremony folklore began in the second half of the 20th century. The initial monographic research was carried out by M. Alaviya. Furthermore, at the end of the 20th century and into the new century, Uzbek folklorists have examined wedding ceremony folklore materials, genres, and their local characteristics in detail.

Keywords: wedding, folklore, ceremony, marriage, family, song, genre, research, local features.

Turkiy xalqlar to'y marosimlari aytimlarining o'rganilishi tarixi XI asrning mashhur tilshunosi Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'otit turk" asaridan

boshlanadi. Mahmud Koshg'ariy o'z devonida to'yda aytiladigan qo'shiqlarni **yir** shaklida keltiradi. Olim keltirgan so'zga izoh yozgan S.M.Mutallibov **yir** so'zini kuy-maqom tarzida izohlaydi¹. Bizningcha, turkiy epik kuychilarning jirov nomi bilan atalishi Mahmud Koshg'ariy ishora qilgan **yir** so'zi bilan bog'liqdir. Shuning uchun bu so'zni qo'shiq, ashula ma'nosida qabul qilishimiz maqsadga muvofiq keladi. To'y marosim qo'shiqlaridan "yor-yor"lar etimologik jihatdan sof turkiy so'z bo'lib, **yir** so'zi bilan o'zakdosh ekanligiga shubha yo'q. Dastlab **yir** keyinchalik fonetik o'zgarishlarga uchrab **yor-yor** shaklida ommalashgan. Shuningdek, devonda olim o'lanning qadimiy namunasini keltiradi:

Аwлаб мәни қоймаңиз

Ајік ајііб қаманіз

Ақар көзўм уш тәңиз

Тәгрә јўрә куш учар².

Mazmuni: Qiz seviklisiga: Meni ovlab o'zingizga asir qilganingizdan keyin, xo'rlab tashlab qo'ymang, va'daga vafo qiling, dengiz suvlaridek ko'z yoshlarim daryo kabi oqayotir, - deydi.

XV asrda yashab ijod etgan buyuk mutafakkir Alisher Navoiy o'zining "Mezon ul-avzon" asarida o'zbeklarning to'ylarda ijro qiladigan qo'shiqlari borasida to'xtalib shunday deydi: "Yana «chinga»durkim, turk ulusi zufof va qiz ko'churur to'ylarida ani ayturlar, ul surudedur bag'oyat muassir va ikki nav'dur. Bir nav'i hech vazn bila rost kelmas va bir nav'ida bir bayt aytilurkim, munsarihi matviyi mavquf bahridur va yor-yor lafzini radif o'rnig'a mazkur qilurlar, andoqkim:

b a y t:

¹ Кошғарий М. Туркий сўзлар девони (Девону луғатит турк). Уч томлик. III том. – Тошкент: Фан, 1963. – Б.9.

² Кошғарий М. Туркий сўзлар девони (Девону луғатит турк). Уч томлик. II том. – Тошкент: Фан, 1963. – Б.51.

Qaysi chamandin esib keldi sabo, yor-yor,
Kim damidin tushti o't jonim aro, yor-yor?
Muftailun foilon muftailun foilon³.

Hazrat Navoiy aytib o'tgan **chinga** bizning o'langa to'g'ri keladi. O'lanning ba'zi ko'rinishlarida yor-yor so'zining takrorlanishi borasida XX asr folklorshunoslaridan Muzayyana Alaviyaning fikrlariga quyida to'xtalib o'tamiz. O'lan qo'shiqlarining ijro o'rnini Alisher Navoiy hazratlari ham "turk ulusi zufof va qiz ko'churur to'ylarida ani ayturlar" deydilar.

O'zbek to'y marosimlari folklorini izchil to'plash va ilmiy tadqiq etish ishlari XX asrning o'rtalarida taniqli o'zbek folklorshunos olimasi Muzayyana Alaviya tomonidan amalga oshirildi. Olima Toshkent, Samarqand, Buxoro, Xorazm, Surxondaryo, Qashqadaryo viloyatlari bo'ylab o'tkazilgan kompleks folklor ekspeditsiyalarida «Yor-yor», «Kelinsalom», «Kuyovsalom», «O'lan», «Lapar», «To'y olqishi», «Xush keldingiz» kabi uzbek to'ylarida ijro qilinadigan folklor janrlarini yozib olgan⁴. Keyinchalik to'y qo'shiqlarining janr tabiati va badiiyatiga doir tadqiqotlar M.Alaviya, O.Sobirov, T.Mirzayev, B.Sarimsoqov, N.Qosimov, O.Ismonova, R.Abdullayev, S.Davlatov, N.Shomamatov, L.Xudoyqulova, Sh.Imomnazarova, M.Murodova kabi olimlarning⁵ tadqiqotlarida turli ko'rinishlarda o'z aksini topdi.

³ Навоий А. Мезон ул-авзон /http://navoi.natlib.uz:8101/uzb mezon_ul_avzon

⁴ Жўраев М. Музайяна Алавия // Ўзбек фольклоршунослиги. Биобиблиографик тадқиқот. – Тошкент, Фирдавс-шоҳ. 2021. – Б. 57-65.

⁵ Алавия М. Ўзбек халқ маросим қўшиқлари. – Тошкент: Фан, 1974. – Б.161-184; О'sha muallif. Ўзбек фольклорида ўлан / Ўзбек фольклоршунослиги масалалари. 3-китоб. – Тошкент: Фан, 2010. – Б. 63–80; Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди. – Тошкент: Ўқитувчи, 1980. – Б. 91–93; Мирзаев Т. Ўзбек фольклорида лапар // Ўзбек тили ва адабиёти 1998, 1-сон – Б. 42-45; Саримсоқов Б. Маросим фольклори / Ўзбек фольклори очерклари. 1-том. – Тошкент: Фан, 1988. – Б. 194–197; Қосимов Н. Ўзбек халқ лапарлари (генезиси ва поэтик табиати): Филол. фан. номз. ... дисс. – Тошкент, 1998. – Б. 15–16; Исманова О. Ўзбек тўй маросим фольклорида келинсалом жанри (генезиси, спецификаси, поэтикаси). Филол. фан. номз. ... дисс. автореф. – Тошкент, 1999; Абдуллаев Р. Обряд и музыка в контексте культуры Узбекистана и Центральной Азии. – Ташкент, 2006. – С. 51; Давлатов С. Қашқадарё воҳаси тўй маросимлари фольклори: Филол. фан. номз. ... дисс. – Тошкент, 1996. – Б. 125–130; Шомаматов Н. Ўлан жанрининг ўзига хос хусусиятлари // Ўзбек тили ва

O'zbek folklorshunosligida marosim folklori masalalarining ilk fundamental tadqiqotchisi, taniqli folklorshunos B.Sarimsoqov o'zining «O'zbek marosim folklori» nomli tadqiqotida to'y marosim folklori oilaviy-maishiy marosimlar tarkibida o'rganilishini ta'kidlaydi. Marosim folklori tushunchasi, B.Sarimsoqovning belgilashicha, ikki muhim komponentni – marosimning syujeti (kechish tarzi va bajariladigan xatti-harakatlar) hamda uning so'z (verbal) uzvini o'z ichiga oladi⁶.

Shu nuqtayi nazardan to'y marosimi folklorini tahlil qiladigan bo'lsak, dastlab, ularning o'rganilishi, to'yda kuylanadigan qo'shiqlarning o'ziga xos xususiyatlari haqida to'xtalib o'tishimizga to'g'ri keladi.

B.Sarimsoqov marosim folklorini tasniflar ekan, ularni uch asosiy guruhga bo'ladi. Bular: 1. Kalendar marosimlar folklori; 2. Oilaviy-maishiy marosimlar folklori; 3. Magik marosimlar folklori kabi. Bizningcha, o'zbek marosim folklorini quyidagi uch turga bo'lib tasniflash ma'qul:

- a) mavsumiy marosimlar folklori;
- b) oilaviy-maishiy marosim folklori;
- d) diniy-ibodat marosimlari folklori.

Ustoz B.Sarimsoqov ta'kidlaganidek, oilaviy-maishiy marosimlari folklorining tarkibiy qismlaridan birini to'y marosimi folklori namunalari tashkil etadi. Bular: beshik to'ylari, xatna (sunnat) va nikoh to'ylaridir.

Har bir davr kishilariga xos ma'naviy va madaniy hayot tarzining darajasi ularning to'ylarga bo'lgan munosabatlari bilan izohlanadi. Binobarin, muayyan

---

адабиёти. – 2004. – 3-сон. – Б. 47–50; О'sha muallif. Ўлан жанри ҳақида баъзи мулоҳазалар / Фольклоршунослик. 1-китоб. – Навоий, 2003. – Б. 75–82; Худайкулова Л.А. Сурхондарё тўй маросими қўшиқлари: Филол. фан. номз. ... дисс. автореф. – Тошкент, 2011. – 27 б.; Имомназарова Ш. Ўзбек фольклорида ўлан жанри (ўзига хос хусусиятлари, генезиси ва бадиияти): Филол. фан. бўйича фалсафа докт. (PhD) ... дисс. автореф. – Тошкент, 2018; Муродова М. Ўзбек никоҳ тўйи фольклорининг жанрлар таркиби ва бадиияти (Ўрта Зарафшон воҳаси материаллари асосида): Филол. фан. бўйича фалсафа докт (PhD) ... дисс. автореф. – Тошкент, 2018.

⁶ Саримсоқов Б. Ўзбек маросим фольклори. – Тошкент: Фан, 1986. – Б. 16.

xalq yoki hududda yashovchi aholi to'y marosimlarini davriylikda o'rganish to'y marosim folklori tabiatida yuz bergan zamonaviy va makoniy o'zgarishlarni aniqlashga imkon beradi. Ma'lumki, to'y va uning barcha shakllari, o'zining genezisi bilan, qadimgi ajdodlarimizning jins, yosh jihatidan o'tkazilgan ritual magik (sehr-jodu), initsiatsiya (sirli voqea bo'lish) marosimlaridan iborat. Keyinchalik, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy taraqqiyot natijasida elat va millatlarning vujudga kelishi bilan to'ylarning turli mahalliy va milliy shakllari yuzaga keldi.

Tarixiy taraqqiyot natijasida qanchalar mahalliy va milliy shakllar kasb etmasin, to'y baribir o'zining genetik-semantik mohiyatini saqlab qoladi. Ko'pgina tarixiy manbalar, shuni ko'rsatadiki, milodning dastlabki asrlarida ham to'y, birinchidan, milliy-mahalliy marosim sifatida, ikkinchidan, tinch-totuvlik, to'qlik va xursandchilik bilan o'tkaziladigan ma'naviy-axloqiy hamda huquqiy akt sifatida ma'lum bir qonun-qoidalar, talablar asosida o'tkazilgan. Yuqorida zikr etilgan to'yga xos an'anaviy belgilar rang-barang shakllarda barcha xalqlar va millatlarda umummiylik kasb etsa-da, ularning alohida xalq yoki millat doirasidagi mahalliy (lokal) shakllarini ham e'tirof etish lozim. Bunday mahalliy yoki arealli farqlar, asosan, yerli aholining etnik asoslari va makoniy alohidaligi bilan shartlangan holda vujudga kelgan. To'y marosimlari folklori janrlarining mahalliy shakllari, ularning vazifalarini o'rganish, ilg'or an'analarini targ'ib etish, kam o'rganilgan rasm-rusumlarni yoritish orqali mahalliy aholi e'tiboriga havola etish folklorshunoslik, etnografiya sohasining bugungi kundagi muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ma'lumki, to'y atamasi o'z ichiga juda ham ko'plab rasm-rusumlar, irim-sirimlar va kichik-kichik marosimlar majmuasini qamrab oladi. Aslida, mazkur atama, professor B.Sarimsoqovning ko'rsatishicha, "to'ymoq", "el-yurtga ziyofat bermoq", "do'stlar diydoriga to'ymoq" singari ma'nolarni anglatga ham, insonning

yosh-jins kategoriyasiga qarab o'tkaziladigan an'anaviy marosim bo'lib, tarixan beshik to'yi, xatna (sunnat) va nikoh to'ylaridan tashkil topgan.

Qadimdan meros bo'lib kelayotgan to'y marosimlari islomgacha va islomdan keyingi udum, marosimlar bilan qorishib ketgan. Islomiyatdan avval ular magik xarakterga ega bo'lgan. Jumladan, yoshlarni yomon ko'zdan va balo-qazolardan asrash uchun gulxan atrofida aylantirishgan, boshlari uzra katta yoping'ich tutishgan. Maxsus udumlar ikki yoshning farovon turmush kechirishlarini (yoshlarga shirinlik va tangalar sochilgan), serfarzand, uvali-juvali bo'lishlarini (bolalarni tizzaga o'tqazishgan, pishgan tuxum bilan mehmon qilishgan) ta'minlashi lozim bo'lgan. "Ko'rpa qavish", "maslahat oshi", "sabzi to'g'rar", "mol yoyar" va boshqa udumlarni xuddi ilgorigidek qarindoshlar, qo'shnilar davrasida o'tkazish an'anasi saqlanib qolgan. Shu bilan birga bu udumlarga bir qancha yangiliklar kirib kelgan, xususan, to'y tantalarida ayollar va erkaklar birga qatnashadigan, to'yga professional artistlar taklif etiladigan bo'ldi.

Yangi asr o'zbek folklorshunosligida mazmuniy o'zgarishlar bilan muayyan qiyinchiliklar davriga to'g'ri keldi. Rasmiy tashkil etiladigan folklor ekspeditsiyalari to'xtadi, biroq fidoyi folklorshunoslarimiz o'z hisoblaridan xalqimizning nodir og'zaki asarlarini to'plash ishlarini davom ettirdi. Fidoiyi folklorshunos M.Jo'rayev O'zbekistonning turli hududlariga folklor ekspeditsiyasiga borib, el og'zidan o'zbek xalq nikoh to'yi marosim qo'shiqlari, urf-odatlar va ular bilan bog'liq aytimlarni yozib oldi. Olimning 2003-yilda e'lon qilgan "Ostonasi tillodan" nomli kitobida nikoh to'yi marosim qo'shiqlarining yangi variantlari o'z aksini topgandi⁷. Hassos folklorshunos M.Jo'rayev o'zbek nikoh to'yi marosim qo'shiqlarini to'plash ishlarini davom ettirdi va 2016-yilda

⁷ Жўраев М., Тоҳиров Ў. Остонаси тиллодан. – Тошкент: Мозийдан садо, 2003. – 147 б.

shogirdi L.Xudoyqulova bilan hamkorlikda “Ikki ko‘ngil bir bo‘lsa” nomi ostida o‘zbek nikoh to‘yi marosim qo‘shiqlaridan “yor-yor”larni to‘plab nashr ettirdi⁸.

Folklorshunos S.Mirzayeva Andijon viloyati to‘y marosimlari folklorida “yor-yorlarning o‘rni borasidagi izlanishlari samarasi o‘laroq 2010-yilda “O‘zbekim “yor-yor”lari” kitobini universitetlar va pedagogika institutlari o‘zbek tili va adabiyoti ta’lim yo‘nalishlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma sifatida chop ettirdi⁹.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so‘ng o‘zbek to‘yi marosimi folklorini to‘plash, ilmiy o‘rganish va nashr etish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilgan. To‘y marosimi folklorining o‘ziga xosligi hamda badiiy xususiyatlari va janr tabiati M.Alaviya, B.Sarimsoqov, O.Safarov, M.Jo‘rayev, S.Davlatov, N.Quronboyeva, O.Ismonova kabi olimlarning ilmiy yo‘nalishidagi izlanishlar davom etib, folklorshunos L.Xudoyqulova “Surxondaryo to‘y marosim qo‘shiqlari”ni tadqiq etdi. Olima tomonidan Surxon vohasi to‘y marosim qo‘shiqlari etnofolkloristik tadqiq etilishi bilan birga vohaning nikoh to‘yi marosim folklori materiallari izchil to‘planib chop ettirildi¹⁰. Olima ilmiy izlanishlari natijalarining ahamiyatli tomoni uning Surxon vohasi nikoh to‘y marosimlarida uchrovchi “kuyov sinar”, “kuyov kiyintirar”, “o‘tin yorar”, “to‘qqiz tovoq”, “qari ilik”, “to‘n kiygizar”, “uzangi bardor”, “kampir o‘ldi”, “ipak iluv”, “bet ochar”,

⁸ Ikki kўngil bir bўlsa (“ёр-ёр”лар). / Миллий меросимиз дурдоналари. Тўпловчи ва тузувчилар: М.Жўраев, Л.Худойқулова. – Тошкент, Ғ.Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2016. – 264 б.

⁹ Мирзаева С. Ўзбегим ёр-ёрлари / ўкув қўлланма. – Андижон, 2010.

¹⁰ Худойқулова Л. Сурхондарё тўй маросим қўшиқлари: Филол. фан. номз. ... дисс. автореф. – Тошкент, 2011; *O‘sha muallif*. Сурхондарё тўй маросим фольклорининг ўзига хос хусусиятлари // ФарДУ илмий ахборотномаси. – Фарғона, 2005. № 3. – Б.29-32; *O‘sha muallif*. Сурхон воҳаси совчилик қўшиқлари ва айтимлари / Ўзбек фольклоршунослиги масалалари. 2-китоб. – Тошкент, 2010. – Б.1255-164; *Yana o‘sha muallif*. Сурхондарё никоҳ тўйи маросими фольклорида “Бет очар” қўшиқлари / Ўзбек фольклорини ўрганишнинг янгича тамойиллари. – Наманган, 2010. – Б.108-112; Сарчашмадан томган инжулар. Сурхон воҳаси ўзбек халқ қўшиқлари. Тўплаб нашрга тайёрловчи ва сўз боши муаллифи. Л.Худойқулова. – Тошкент: Фан, 2007. – 88 б.

“eshik iluv”, “chimildiq uzar” kabi lokal udumlar va ular bilan bog‘liq folklor materiallarini folklorshunoslik faniga taqdim etdi.

O‘zbek folklorshunosligida to‘y marosimlari maxsus o‘rganilgan bo‘lsa-da, u bilan bog‘liq urf-odatlar mazmuni, ijro o‘rni va payti haqida o‘zbek va boshqa xalqlar folklorshunosligida ba’zi ma’lumotlar uchraydi. Jumladan, o‘zbek to‘y marosimi qo‘shiqlari haqida dastlabki ilmiy mulohazalarni taniqli folklorshunos Muzayyana Alaviya ilgari surgan. Bu haqda uning “O‘zbek xalq marosim qo‘shiqlari” monografiyasida, O.Safarovning “Oila ma’naviyati”, “O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi” darsligida hamda olimning D.O‘rayeva va M.Qurbonovalar bilan hamkorlikda yaratilgan “O‘zbek folklori va etnografiyasi” darsligida ma’lumot berilgan.

Ajdodlar merosiga ehtirom bilan munosabatda bo‘lish xalqimiz kelajagiga umid bilan qarashimiz uchun ishonch hosil qiladi. O‘zbek xalqining og‘zaki ijodida oilaviy-maishiy marosim aytimlari ajdodlarimiz badiiy dahosining o‘ziga xos ifodasini ko‘rsatib turadi. Ayniqsa, to‘y marosimi, to‘ylardagi o‘lan aytishlar, yor-yorlar, kelinsalomlar poetik ijodimizning mumtoz namunalari bo‘lib qolgan.

Xullas, o‘zbek to‘y marosim folklori janrlari dastlab XI asrning yirik tilshunosi Mahmud Koshg‘ariy tomonidan yozib olingan. Keyinchalik to‘y marosim qo‘shiqlari borasidagi mulohazalar A.Navoiy asarlarida qayd etildi. XX asr boshlarida mamlakatimizga turli missiyalar bilan kelgan sayyohlar, etnograflar tomonidan to‘y marosimlari, o‘zbek nikoh to‘ylari va oila instituti mohiyati o‘rganildi. Natijada, o‘zbek to‘y marosimlari folklori materiallarini yozib olish zarurati kun tartibiga qo‘yildi. O‘zbek to‘y marosimlari folklori XX asrning ikkinchi yarimidan o‘rganila boshladi. Dastlabki monografik tadqiqot M.Alaviya tomonidan amalga oshirildi. XX asrning oxirlari va yangi asrga kelib, o‘zbek folklorshunoslari to‘y marosim folklori materiallarini, janrlar, lokal belgilar kesimida tadqiq etdilar.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Кошғарий М. Туркий сўзлар девони (Девону луғатит турк). Уч томлик. III том. – Тошкент: Фан, 1963. – Б.9.
2. Кошғарий М. Туркий сўзлар девони (Девону луғатит турк). Уч томлик. II том. – Тошкент: Фан, 1963. – Б.51.
3. Навоий А. Мезон ул-авзон /http://navoi.natlib.uz:8101/uzb/mezon_ul_avzon
4. Жўраев М. Музайяна Алавия // Ўзбек фольклоршунослиги. Биобиблиографик тадқиқот. – Тошкент, Фирдавс-шоҳ. 2021. – Б. 57-65.
5. Алавия М. Ўзбек халқ маросим қўшиқлари. – Тошкент: Фан, 1974. – Б.161-184; О‘sha muallif. Ўзбек фольклорида ўлан / Ўзбек фольклоршунослиги масалалари. 3-китоб. – Тошкент: Фан, 2010. – Б. 63–80; Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди. – Тошкент: Ўқитувчи, 1980. – Б. 91–93;
6. Мирзаев Т. Ўзбек фольклорида лапар // Ўзбек тили ва адабиёти 1998, 1-сон – Б. 42-45;
7. Саримсоқов Б. Маросим фольклори / Ўзбек фольклори очерклари. 1-том. – Тошкент: Фан, 1988. – Б. 194–197;
8. Қосимов Н. Ўзбек халқ лапарлари (генезиси ва поэтик табиати): Филол. фан. номз. ... дисс. – Тошкент, 1998. – Б. 15–16;
9. Исманова О. Ўзбек тўй маросим фольклорида келинсалом жанри (генезиси, спецификаси, поэтикаси). Филол. фан. номз. ... дисс. автореф. – Тошкент, 1999;
10. Абдуллаев Р. Обряд и музыка в контексте культуры Узбекистана и Центральной Азии. – Ташкент, 2006. – С. 51;
11. Давлатов С. Қашқадарё воҳаси тўй маросимлари фольклори: Филол. фан. номз. ... дисс. – Тошкент, 1996. – Б. 125–130;

- 12.Шомаматов Н. Ўлан жанрининг ўзига хос хусусиятлари // Ўзбек тили ва адабиёти. – 2004. – 3-сон. – Б. 47–50; *O'sha muallif*. Ўлан жанри ҳақида баъзи мулоҳазалар / Фольклоршунослик. 1-китоб. – Навоий, 2003. – Б. 75–82;
- 13.Худайкулова Л.А. Сурхондарё тўй маросими қўшиқлари: Филол. фан. номз. ... дисс. автореф. – Тошкент, 2011. – 27 б.;
- 14.Имомназарова Ш. Ўзбек фольклорида ўлан жанри (ўзига хос хусусиятлари, генезиси ва бадиияти): Филол. фан. бўйича фалсафа докт. (PhD) ... дисс. автореф. – Тошкент, 2018;
- 15.Муродова М. Ўзбек никоҳ тўйи фольклорининг жанрлар таркиби ва бадиияти (Ўрта Зарафшон воҳаси материаллари асосида): Филол. фан. бўйича фалсафа докт (PhD) ... дисс. автореф. –Тошкент, 2018.
- 16.Жўраев М., Тоҳиров Ў. Остонаси тиллодан. – Тошкент: Мозийдан садо, 2003. – 147 б.
- 17.Мирзаева С. Ўзбегим ёр-ёрлари / ўқув қўлланма. – Андижон, 2010.
- 18.Худойкулова Л. Сурхондарё тўй маросим қўшиқлари: Филол. фан. номз. ... дисс. автореф. – Тошкент, 2011; *O'sha muallif*. Сурхондарё тўй маросим фольклорининг ўзига хос хусусиятлари // ФарДУ илмий ахборотномаси. – Фарғона, 2005. № 3. – Б.29-32; *O'sha muallif*. Сурхон воҳаси совчилик қўшиқлари ва айтимлари / Ўзбек фольклоршунослиги масалалари. 2-китоб. – Тошкент, 2010.– Б.1255-164; *Yana o'sha muallif*. Сурхондарё никоҳ тўйи маросими фольклорида “Бет очар” қўшиқлари / Ўзбек фольклорини ўрганишнинг янгича тамойиллари. – Наманган, 2010. – Б.108-112; Сарчашмадан томган инжулар. Сурхон воҳаси ўзбек халқ қўшиқлари. Тўплаб нашрга тайёрловчи ва сўз боши муаллифи. Л.Худойкулова. – Тошкент: Фан, 2007. – 88 б.

